

TRİYAJ KARAR VERME ENVANTERİ'NİN TÜRKÇE'YE UYARLANMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Dilek KÜÇÜK ALEMDAR¹, Funda KARDAŞ ÖZDEMİR²,
Fatma GÜDÜCÜ TÜFEKÇİ³

ÖZET

Bu çalışma, Triyaj Karar Verme Envanterinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Metodolojik türde yapılan araştırmanın örneklemini Giresun'da bulunan hastanelerde çalışmakta olan ve araştırmaya katılmaya gönüllü toplam 207 hemşire oluşturmuştur. Ölçeğin dil geçerliği için uzman görüşlerine başvurulmuş, yapı geçerliği için faktör analizi yapılmıştır. Triyaj Karar Verme Envanterinin güvenilirliğini değerlendirmek için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ve madde analizleri yapılmıştır.

Trijaj Karar Verme Envanterinin dil geçerliğinde, biri dilbilimci ve ikisi öğretim üyesi olmak üzere üç kişi orijinal dili İngilizce olan ölçeği Türkçeye çevirmişlerdir. Türkçeye çevrilen ölçeğin İngilizce geri çevirisi farklı bir dilbilimci tarafından yapılmıştır. Ölçekte yer alan maddelere ilişkin uzman görüşleri arasında uyum gözlenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0,88 olup yüksek güvenirlik derecesine sahiptir. Sonuç olarak Triyaj Karar Verme Envanterinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Türk hemşirelerinin triyaj yeteneklerini değerlendirmede kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Triyaj; Triyaj Karar Verme Envanteri; Geçerlik; Güvenirlik.

*Bu araştırma 11-13 Ekim 2012 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 1. Ulusal Hemşirelikte Yenilikler Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

¹Giresun Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü

²Kafkas Üniversitesi Kars Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü

³Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

İletişim / Corresponding Author: Dilek KÜÇÜK ALEMDAR

Tel: 0 454 3101375 **e-posta:** dilekkucuk@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi /Received: 25.02.2015

Kabul Tarihi/Accepted: 04.07.2015

ADAPTATION OF THE TRIAGE DECISION MAKING INVENTORY INTO TURKISH: VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

SUMMARY

The objective of this study was to determine the validity and reliability of the Turkish form of the Triage Decision Making Inventory.

The sample group of this methodological study consisted of totally 207 nurses who were working at the hospitals in the city of Giresun and accepted to participate in the study. The expert opinions were asked for the language validity of the inventory and a factor analysis was conducted for the construct validity. The Cronbach's Alpha reliability coefficient and item analyses were performed to assess the reliability of the Triage Decision Making Inventory.

Three people (one linguist and two academic members) translated the original English version of the Triage Decision Making Inventory into Turkish for the language validity of the inventory. Another linguist translated its Turkish version back into English. It was determined that there was coherence between the expert opinions regarding the items in the inventory. The inventory has a Cronbach's Alpha coefficient of 0,88 and a high reliability degree. As a consequence, the Turkish form of Triage Decision Making Inventory was determined to have high validity and reliability. Thus, it is recommended to be used to assess the triage skills of Turkish nurses.

Keywords: Triage; Triage Decision Making Inventory; Validity; Reliability.

GİRİŞ

Triyaj, çok sayıda hasta ve yaralının bulunduğu durumlarda, öncelikli tedavi ve nakil edilmesi gerekenlerin tespiti amacıyla, olay yerinde ve hasta ve yaralıların ulaştırıldığı her sağlık kuruluşunda yapılan hızlı seçme ve kodlama işlemidir. Triyaj, elde bulunan kaynaklara v hastalık ya da yaralanmanın ciddiyetine göre bakımda öncelikleri belirlemek olarak ta tanımlanabilir (1). Triyaj kısa bir görüşmenin yanında hızlı bir tanılama üzerine temellendirilmiştir; tedavi bitinceye kadar her aşamada yeniden yapılabilir (2).

Triyajın kelime anlamı Fransızca “trier” fiiline göre “sınıflamak, ayırmak” anlamındadır. Fransa’da Napoleon savaşları sırasında hastaların sınıf veya sosyal durumları gözetilmeksizin tıbbi gereksinimlerine göre sınıflamaları yapılarak ilk defa tıbbi triyaj kavramı oluşturulmuştur (3). Triyaj bakımda öncelik belirleme ve sonraki yapılacak müdahale basamakları için en iyi karar verme demektir. Genel varsayım olarak triyajın acil ortamında gerçekleştiği düşünülür, aslında bakımda öncelik belirleme tüm klinik ve toplumu kapsayan sağlık hizmetlerinde uygulanmaktadır (4).

Triyaj gerek akut bakım gerekse toplum sağlık hizmetlerinin bütün alanlarında doğrudan hasta bakımı veren veya bakımı denetleyen tüm hemşireler için önemli bir beceridir. Ülkemizde hemşirelerin triyaj karar verme becerilerini değerlendiren herhangi bir ölçek çalışmasına rastlanmamış olması nedeniyle bu alanda yeni ölçeklerin geliştirilmesi veya varolan ölçeklerin Türk toplumuna uyarlanması gerekmektedir. Bu çalışma, Triyaj Karar Verme Envanteri’nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL ve METOT

Araştırma, Triyaj Karar Verme Envanteri Türkçe formunun dil uyarlaması, geçerlik ve güvenilirliğinin değerlendirildiği metodolojik bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Giresun İl’inde bulunan iki hastanede çalışan toplam 207 hemşire oluşturmuştur. Triyaj Karar Verme Envanterinde (Triage Decision Making Inventory; TDMI) toplam 37 madde bulunmaktadır(4). Ölçek çalışmalarında örneklem hacminin belirlenmesinde ölçek madde sayısının 5–10 katı olması önerilmektedir. Bu nedenle, herhangi bir örnekleme yöntemine gidilmeyip evrenin tümü örnekleme alınmıştır. Ayrıca, test-tekrar test değerlendirmesinin yapılabilmesi için ise en az 30 çift veri olması gerektiği bildirilmiştir (5-7). Araştırmada test-tekrar test uygulaması için aynı örneklem grubundaki 130 hemşireye 15 gün ara ile ikinci

uygulama yapılmış, birinci ve ikinci uygulama sonucunda ölçeği eksiksiz dolduran 130 kişinin verisi test-tekrar test uygulaması için analiz edilmiştir. Çalışmaya katılma ölçütleri, hemşirelerin çalışmaya katılmayı kabul etmesi ve veri formlarını tam olarak doldurması şeklinde belirlenmiştir. Herhangi bir dışlama ölçütü kullanılmamıştır.

Hemşirelere İlişkin Sosyo-Demografik Veri Formu; Araştırmacılar tarafından ilgili kaynaklar doğrultusunda hazırlanan formda katılımcıların bireysel ve mesleki özelliklerini belirlemek amacıyla oluşturulan 8 soruluk veri toplama formu kullanılmıştır.

Triyaj Karar Verme Envanteri; Triyaj Karar Verme Envanteri (Triage Decision Making Inventory; TDMI) 2000 yılında Cone tarafından başlangıçta sadece acil serviste hemşirelerin Triyaj kararları hakkındaki düşüncelerini belirlemek için geliştirilmiş bir araçtır (8). Araştırmacılar daha sonra bunu bir sınırlılık olarak değerlendirmiş ve çeşitli kliniklerde çalışan hemşireler ve askeri hemşirelerde ölçeğin güvenilirliğini test etmişlerdir (4,9).TDMI 37 sorudan oluşan ve Likert tipte yanıtlanan bir ölçektir. Ölçekte maddeler “kesinlikle katılıyorum”dan “kesinlikle katılmıyorum”a değişen altı seçenekten oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 222’dir. Ölçeğin triyaj kararlarını vermede bilişsel özellikler, eleştirel düşünme, deneyim ve sezgi gibi parametrelerden oluşan dört alt boyutu bulunmaktadır. Toplam ölçek ve alt ölçek puanları; katılımcıların ölçeğe verdikleri puanların toplamının, ölçekteki soru sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Ölçek tanılama amaçlı bir ölçek olmadığından alınan puan aralıklarının ifade ettiği bir anlam yoktur. Ölçeğin ilk versiyonunda 208 acil servis hemşiresi ile çalışılmış ve ölçeğin tamamı için Cronbach Alpha katsayısı 0,95 olarak bulunmuştur. Alt ölçekler için Cronbach Alpha katsayısı 0,84 ile 0,89 arasında değişmektedir. Bilişsel Özellikler alt boyutu 7 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler önceliklendirme, organizasyon, adalet ve bilgi ile ilişkilidir. 11 maddeden oluşan Deneyim alt boyutu hemşirelerin karar verme ve triyaj ortamında uygun soruları sorma becerilerini değerlendirmektedir. Sezgi alt ölçeğinin duygular, içgüdüler ve altıncı his ile ilişkili 7 maddesi bulunmaktadır. Son olarak Eleştirel Düşünme boyutunun hastayı değerlendirmede kullanılacak gerekli bilgileri alabilme ve iletişim kurabilme yeteneğini değerlendiren 12 maddesi bulunmaktadır (4).

Triyaj Karar Verme Envanterinin dil geçerliğinde, biri dilbilimci ve ikisi öğretim üyesi olmak üzere üç kişi orijinal dili İngilizce olan ölçeği Türkçeye çevirmişlerdir. Türkçeye çevrilen ölçeğin İngilizce geri çevirisi farklı bir dilbilimci tarafından yapılmıştır. Türkçeye

çevrilen ölçekler araştırmacılar tarafından çalışılarak son hali verilmiştir. Bir Türk dili uzmanına ölçeğin Türkçesi kontrol ettirilmiştir.

Triyaj Karar Verme Envanterinin kapsam geçerliğini değerlendirmede uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaçla çevirisi tamamlanan ölçeğin oluşturulacak olan Türkçe formu, alanında uzman 6 öğretim üyesine verilmiştir. Uzman görüşünün değerlendirilmesinde, Content Validity Index kullanılmıştır. Bu indekse göre uzmanlar maddeleri aşağıdaki ifadelere göre değerlendirmiştir. Uygun değil (1 puan); Maddenin uygun şekilde getirilmesi gerekir (2 puan); Uygun, ancak ufak değişiklik gerekiyor (3 puan) ve Çok uygun (4 puan) şeklinde puanlanmıştır.

Veriler araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Dil geçerliği çalışmalarından sonra ölçeğin, ölçüm yapılacağı kişilerle benzer özellik taşıyan, ancak örnekleme yer almayan 10-20 kişilik bir gruba uygulanması önerilmektedir. Uyum analizi ve uzman değerlendirmeleri sonrasında ölçeğin son hali verilerek 15 hemşireye ön uygulama yapılmıştır. Olumsuz geribildirimler olmadığından ölçeğin büyüklükteki örnekleme uygulanmasına karar verilmiştir. Ön uygulamaya katılan hemşireler örnekleme dahil edilmemiştir.

Veriler SPSS 18.0 programında kodlanarak değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan analizler aşağıda sunulmuştur. Ölçeğin kapsam geçerliliği için uzman görüşleri Kendall W testi ile değerlendirilmiştir. Yapı geçerliliğini değerlendirmek için faktör analizi, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett's Testi yapılmıştır. Güvenilirlik analizinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile madde-toplam puan korelasyon, alt boyut madde-alt boyut toplam puan korelasyon ve alt boyut-toplam puan katsayısı hesaplanmıştır. Diğer bir güvenilirlik analizi olarak iç tutarlılığı test etmek üzere Cronbach analizi kullanılmıştır.

İlk olarak Kelly J. Cone, tarafından geliştirilen Triyaj Karar Verme Envanterinin Türkçe'ye uyarlanması konusunda yazardan yazılı izin alınmıştır. Ayrıca ilgili kurumlardan araştırmacının yapılabilmesi için gerekli izinler alınmıştır. Katılımcılara araştırmacının amacı ve yapmaları gerekenler anlatılmış çalışmaya katılıp katılmama konusunda özgür oldukları açıklanarak onamları alınmıştır.

BULGULAR

Hemşirelerin yaş ortalaması $32,00 \pm 7,31$; %46,8'i bekar; %26,1'i lisans mezunu, %14,0'ü acil serviste, %48,8'i cerrahi servislerde, %37,2'si dahili kliniklerde çalışmaktadır. Hemşirelerin mesleki deneyimi $11,06 \pm 8,11$ yıl olup %29,5'i gece-gündüz vardiya ile çalışmaktadır. Hemşirelerin % 32,8'i lisans eğitiminde triyaj konusunda bir eğitim almadığını, %54,7'sinin hastanede triyaj eğitimi aldığını belirtmiştir.

I. GEÇERLİĞE İLİŞKİN BULGULAR

Kapsam geçerliği; Kendall iyi uyum katsayısı analizinde ($KW=0.124$) olarak elde edilmiş, uzmanların görüşleri arasındaki uyum istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.02$). Yapı geçerliği (faktör analizi); Faktör analizi sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin katsayısı (KMO)= $0,908$ ve Barlett testi $\chi^2=306.28$, $p=0,000$ olarak bulunmuştur. Bilişsel özellikler alt boyunun toplam varyansın %12,2'sini, Deneyim alt boyutunun toplam varyansın %27,4'ünü, Sezgi alt boyutunun toplam varyansın %10,4'ünü ve Eleştirel Düşünme alt boyutunun toplam varyansın %39,7'sini açıkladığı belirlenmiştir. Toplamda açıklanan varyans oranı%89,7'dir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin Bilişsel Özellikler, Deneyim, Sezgi ve Eleştirel Düşünme olmak üzere 4 faktör grubuna ayrıldığı tespit edilmiştir. Bilişsel Özellikler alt boyunun faktör yükleri 0.630-0.760 arasında, Deneyim alt boyutu faktör yüklerinin 0.500-0.746 arasında, Eleştirel Düşünme alt boyutunun faktör yüklerinin 0.568-0.754 arasında ve Sezgi alt boyutunun faktör yüklerinin ise 0.538-0.837 arasında olduğu saptanmıştır. Ölçeğe ilişkin faktör yükleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile sınanan modelin uyum göstergeleri incelendiğinde Ki-Kare değerinin ($\chi^2=518,34$; $sd=15,67$; $p=0,000$) anlamlı olduğu görülmektedir.

II. GÜVENİRLİĞE İLİŞKİN BULGULAR

İç tutarlılık ve madde analizleri; ölçekte 37 maddenin “madde toplam puan korelasyonu“ incelendiğinde, maddelerin korelasyon güvenilirlik katsayısının $r=0,57$ ile $0,89$ arasında olduğu, aralarındaki ilişkin pozitif yönde ve istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,001$), (Tablo1). Ölçekte en düşük madde toplam puan korelasyonuna sahip madde $0,57$ ile madde 1 (Farklı klinik alanlarla ilgili bilgim vardır)'dir. Ölçekte en yüksek madde toplam puan korelasyonu olan madde $0,89$ ile madde 21 (Hata yapmaktan korktuğum için çoğunlukla doktoru ararım.)'dir.

Tablo 1. Triyaj Karar Verme Envanteri Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Faktör Yüğü	Faktör
Madde 1: Farklı klinik alanlarla ilgili bilgim vardır.	0,755	
Madde 2: Bakımla ilgili kararları rahatlıkla verebilirim.	0,693	
Madde 3: Baskı altında çalışırım ve organizasyonum bozulmaz.	0,760	Faktör 1:
Madde 4: Hasta bakımında öncelikleri belirleyebilirim ve işimi yaparım.	0,725	Bilişsel
Madde 5: Hastalarımın sonuçlarını etkileyecek doğru kararlar alma konusunda kendime güvenirim.	0,635	özellikler
Madde 6: Eğer bir hasta arrest olursa, ne yapacağımı bilirim.	0,630	
Madde 7: Birlikte çalıştığım birinin iyi kararlar almasını sağlayabilirim.	0,641	
Madde 8: Hastalarla iyi iletişim kurarım.	0,634	
Madde 9: Triyaj kararlarım hakkında olumlu geribildirim alırım.	0,642	
Madde 10: Triyaj kararları almam gerektiğinde bilgiyi sınırlandırabilirim.	0,562	
Madde 11: Tedavi edilmeye kadar hastaların sorumluluğunu alırım.	0,577	
Madde 12: Hastaların şikayetleri ile kendi değerlendirme bulgularım arasında bağlantı kurabilirim.	0,746	Faktör 2:
Madde 13: Aşırı yoğunluğa rağmen, sakin bir şekilde odaklanabilirim.	0,608	Deneyim
Madde 14: Triyaj, hastanın alacağı tıbbi hizmet için ilk izlenimi sağladığından dolayı önemlidir.	0,660	
Madde 15: Bakımı ilk kimin alması gerektiği konusunda önceliği belirlemede düşüncelerimi yeniden organize edebilirim.	0,577	
Madde 16: Hastanın verdiği öykü ile yaralanmanın mekanizmasını ilişkilendirebilirim.	0,679	
Madde 17: Çalışanlar ile iyi iletişim kurabilirim.	0,693	
Madde 18: Karar verirken gerekli olmayan bilgiyi ayıklayabilirim.	0,700	
Madde 19: İşimi yaparken doğru soruları sormayı bilirim.	0,731	
Madde 20: İşimle ilgili beceri ve yargılarıma güvenebilirim.	0,714	
Madde 21: Hata yapmaktan korktuğum için çoğunlukla doktoru ararım.	0,665	Faktör 3:
Madde 22: Hastayı değerlendirirken sorulacak doğru soruları bilmiyorum.	0,607	Sezgi
Madde 23: İyi yargılama yapabiliyim.	0,568	
Madde 24: Geçmiş deneyimlerim karar vermeme kolaylaştırır.	0,588	
Madde 25: Triyaj becerilerime güvenirim.	0,754	
Madde 26: Rahatlıkla triyaj kararları verebilirim.	0,815	
Madde 27: Doğru triyaj kararları verme becerilerim olduğunu biliyorum.	0,837	
Madde 28: Kritik olan ve olmayan hastaları ayırt edebilirim.	0,718	
Madde 29: Triyaj yaparken hangi soruları soracağımı bilirim.	0,778	
Madde 30: Ünitelerde bulunma nedenleri hakkında hastalarla konuşabilirim.	0,622	
Madde 31: Hastaya triyaj uygularken, baktığım anda nasıl hastalandığı konusunda iyi bir fikir edinebilirim.	0,540	Faktör 4:
Madde 32: Triyaj yaparken kritik hastalar hakkında içgüdüsel bir hisse kapılırım.	0,601	Eleştirel
Madde 33: Bir kişinin görünüşünden acil bakıma ihtiyacı olup olmadığını söyleyebilirim.	0,538	düşünme
Madde 34: Triyajda bir hastayı ilk değerlendirdiğimde bir şeylerin kötü gideceğini çoğunlukla söyleyebilirim.	0,686	
Madde 35: Bir şeylerin kötü gideceğini hissederim.	0,713	
Madde 36: Kitaplardan öğrendiklerim ne olursa olsun, triyaj yaparken hislerime göre hareket ederim.	0,671	
Madde 37: Kritik hastalar hakkında altıncı bir hissim vardır.	0,799	
Öz değer varyans		4,362
Açıklanan varyans		%89,7
	Toplam	%89,7

Tablo 2. Ölçeğin Madde-Toplam Puan Korelasyonunun İncelenmesi (N=207)

Maddeler	r	p
Madde 1: Farklı klinik alanlarla ilgili bilgim vardır.	0.57	0.00
Madde 2: Bakımla ilgili kararları rahatlıkla verebilirim.	0.62	0.00
Madde 3: Baskı altında çalışırım ve organizasyonum bozulmaz.	0.79	0.00
Madde 4: Hasta bakımında öncelikleri belirleyebilirim ve işimi yaparım.	0.63	0.00
Madde 5: Hastalarımın sonuçlarını etkileyecek doğru kararlar alma konusunda kendime güvenirim.	0.78	0.00
Madde 6: Eğer bir hasta arrest olursa, ne yapacağımı bilirim.	0.59	0.00
Madde 7: Birlikte çalıştığım birinin iyi kararlar almasını sağlayabilirim.	0.64	0.00
Madde 8: Hastalarla iyi iletişim kurarım.	0.73	0.00
Madde 9: Triyaj kararlarım hakkında olumlu geribildirim alırım.	0.79	0.00
Madde 10: Triyaj kararları almam gerektiğinde bilgiyi sınırlandırabilirim.	0.70	0.00
Madde 11: Tedavi edilinceye kadar hastaların sorumluluğunu alırım.	0.75	0.00
Madde 12: Hastaların şikayetleri ile kendi değerlendirme bulgularım arasında bağlantı kurabilirim.	0.68	0.00
Madde 13: Aşırı yoğunluğa rağmen, sakin bir şekilde odaklanabilirim.	0.81	0.00
Madde 14: Triyaj, hastanın alacağı tıbbi hizmet için ilk izlenimi sağladığından dolayı önemlidir.	0.73	0.00
Madde 15: Bakımı ilk kimin alması gerektiği konusunda önceliği belirlemede düşüncelerimi yeniden organize edebilirim.	0.82	0.00
Madde 16: Hastanın verdiği öykü ile yaralanmanın mekanizmasını ilişkilendirebilirim.	0.76	0.00
Madde 17: Çalışanlar ile iyi iletişim kurabilirim.	0.67	0.00
Madde 18: Karar verirken gerekli olmayan bilgiyi ayıklayabilirim.	0.74	0.00
Madde 19: İşimi yaparken doğru soruları sormayı bilirim.	0.80	0.00
Madde 20: İşimle ilgili beceri ve yargılarıma güvenebilirim.	0.73	0.00
Madde 21: Hata yapmaktan korktuğum için çoğunlukla doktoru ararım.	0.89	0.00
Madde 22: Hastayı değerlendirirken sorulacak doğru soruları bilmiyorum.	0.66	0.00
Madde 23: İyi yargılama yapabilirim.	0.71	0.00
Madde 24: Geçmiş deneyimlerim karar vermeme kolaylaştırır.	0.77	0.00
Madde 25: Triyaj becerilerime güvenirim.	0.79	0.00
Madde 26: Rahatlıkla triyaj kararları verebilirim.	0.68	0.00
Madde 27: Doğru triyaj kararları verme becerilerim olduğunu biliyorum.	0.76	0.00
Madde 28: Kritik olan ve olmayan hastaları ayırt edebilirim.	0.80	0.00
Madde 29: Triyaj yaparken hangi soruları soracağımı bilirim.	0.69	0.00
Madde 30: Ünitede bulunma nedenleri hakkında hastalarla konuşabilirim.	0.73	0.00
Madde 31: Hastaya triyaj uygularken, baktığım anda nasıl hastalandığı konusunda iyi bir fikir edinebilirim.	0.65	0.00
Madde 32: Triyaj yaparken kritik hastalar hakkında içgüdüsel bir hisse kapılırım.	0.72	0.00
Madde 33: Bir kişinin görünüşünden acil bakıma ihtiyacı olup olmadığını söyleyebilirim.	0.77	0.00
Madde 34: Triyajda bir hastayı ilk değerlendirdiğimde bir şeylerin kötü gideceğini çoğunlukla söyleyebilirim.	0.70	0.00
Madde 35: Bir şeylerin kötü gideceğini hissederim.	0.82	0.00
Madde 36: Kitaplardan öğrendiklerim ne olursa olsun, triyaj yaparken hislerime göre hareket ederim.	0.75	0.00
Madde 37: Kritik hastalar hakkında altıncı bir hissim vardır.	0.66	0.00

Alt boyut maddeleri ile alt boyut toplam puan korelasyonu incelendiğinde; maddelerin güvenilirlik katsayıları; Bilişsel Özellikler alt boyutu için 0,65-0,77 arasında, Deneyim alt boyutu için 0,66-0,82 arasında, Sezgi alt boyutu için 0,63-0,81 arasında ve Eleştirel Düşünme alt boyutu için ise 0,65-0,84 arasında olmak üzere pozitif yönde ve istatistiksel olarak çok anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının toplam ölçek puanları ile korelasyonu incelendiğinde, güvenilirlik katsayılarının=0,63 ile 0,83 arasında, pozitif yönde, güçlü ve istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır($p<.001$), (Tablo 2).

İç Tutarlılık ve Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı; Triyaj Karar Verme Envanteri ve alt boyutlarının güvenilirlik göstergelerinden biri olan iç tutarlılığı test etmek için yapılan analizde; Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı alt boyutlar için=0,80 ile 0,82 arasında olup tüm ölçek için toplam Cronbach Alfa =0,882 bulunmuştur (Tablo 3).

Trijaj Karar Verme Envanteri'nin zamana göre değişmezliğinin değerlendirilmesi;Test-tekrar test yöntemiyle güvenilirliğini belirleyebilmek amacıyla ölçek 130 kişiye on beş gün arayla uygulanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının test-tekrar test güvenilirlik katsayısı Pearson Momentler çarpımı korelasyonu ile değerlendirilmiştir. Ölçeğin dört alt boyutunun test-tekrar test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Alt boyutlarından iki ölçüm sonucu elde edilen puan ortalaması arasında fark olup olmadığını saptamak için bağımlı gruplarda t testi yapılmış puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır($p>0.05$), (Tablo 4).

Tablo 3. Ölçeğin Alt Boyut Madde Ve Alt Boyut Puan- Toplam Puan Korelasyon Katsayıları İle Tüm Ölçek ve Alt Boyutları İçin Cronbach Alfa Değerleri

Alt Boyutlar ve Maddeleri	r	p	Cronbach Alfa
1. Alt Boyut: Bilişsel Özellikler	0.78	0.000	
Madde 1: Farklı klinik alanlarla ilgili bilgim vardır.	0.77	0.000	
Madde 2: Bakımla ilgili kararları rahatlıkla verebilirim.	0.69	0.000	
Madde 3: Baskı altında çalışırım ve organizasyonum bozulmaz.	0.72	0.000	
Madde 4: Hasta bakımında öncelikleri belirleyebilirim ve işimi yaparım.	0.81	0.000	0.82
Madde 5: Hastalarımın sonuçlarını etkileyecek doğru kararlar alma konusunda kendime güvenirim.	0.68	0.000	
Madde 6: Eğer bir hasta arrest olursa, ne yapacağımı bilirim.	0.70	0.000	
Madde 7: Birlikte çalıştığım birinin iyi kararlar almasını sağlayabilirim.	0.65	0.000	
2. Alt Boyut: Deneyim	0.76	0.000	
Madde 8: Hastalarla iyi iletişim kurarım.	0.82	0.000	
Madde 9: Triyaj kararlarım hakkında olumlu geribildirim alırım.	0.73	0.000	
Madde 10: Triyaj kararları almam gerektiğinde bilgiyi sınırlandırabilirim.	0.78	0.000	
Madde 11: Tedavi edilmeye kadar hastaların sorumluluğunu alırım.	0.71	0.000	
Madde 12: Hastaların şikâyetleri ile kendi değerlendirme bulgularım arasında bağlantı kurabilirim.	0.80	0.000	
Madde 13: Aşırı yoğunluğa rağmen, sakin bir şekilde odaklanabilirim.	0.68	0.000	0.80
Madde 14: Triyaj, hastanın alacağı tıbbi hizmet için ilk izlenimi sağladığından dolayı önemlidir.	0.66	0.000	
Madde 15: Bakımı ilk kimin alması gerektiği konusunda önceliği belirlemede düşüncelerimi yeniden organize edebilirim.	0.77	0.000	
Madde 16: Hastanın verdiği öykü ile yaralanmanın mekanizmasını ilişkilendirebilirim.	0.69	0.000	
Madde 17: Çalışanlar ile iyi iletişim kurabilirim.	0.75	0.000	
Madde 18: Karar verirken gerekli olmayan bilgiyi ayıklayabilirim.	0.72	0.000	
3. Alt Boyut: Sezgi	0.80	0.000	
Madde 19: İşimi yaparken doğru soruları sormayı bilirim.	0.81	0.000	
Madde 20: İşimle ilgili beceri ve yargılarıma güvenebilirim.	0.79	0.000	
Madde 21: Hata yapmaktan korktuğum için çoğunlukla doktoru ararım.	0.74	0.000	0.84
Madde 22: Hastayı değerlendirirken sorulacak doğru soruları bilmiyorum.	0.63	0.000	
Madde 23: İyi yargılama yapabiliyim.	0.72	0.000	
Madde 24: Geçmiş deneyimlerim karar vermeme kolaylaştırır.	0.81	0.000	
Madde 25: Triyaj becerilerime güvenirim.	0.75	0.000	
4. Alt boyut: Eleştirel Düşünme	0.74	0.000	
Madde 26: Rahatlıkla triyaj kararları verebilirim.	0.71	0.000	
Madde 27: Doğru triyaj kararları verme becerilerim olduğunu biliyorum.	0.65	0.000	
Madde 28: Kritik olan ve olmayan hastaları ayırt edebilirim.	0.70	0.000	
Madde 29: Triyaj yaparken hangi soruları soracağımı bilirim.	0.74	0.000	
Madde 30: Ünitelerde bulunma nedenleri hakkında hastalarla konuşabilirim.	0.69	0.000	
Madde 31: Hastaya triyaj uygularken, baktığım anda nasıl hastalandığı konusunda iyi bir fikir edinebilirim.	0.65	0.000	
Madde 32: Triyaj yaparken kritik hastalar hakkında içgüdüsel bir hisse kapılırım.	0.74	0.000	0.81
Madde 33: Bir kişinin görünüşünden acil bakıma ihtiyacı olup olmadığını söyleyebilirim.	0.75	0.000	
Madde 34: Triyajda bir hastayı ilk değerlendirdiğimde bir şeylerin kötü gideceğini çoğunlukla söyleyebilirim.	0.77	0.000	
Madde 35: Bir şeylerin kötü gideceğini hissederim.	0.66	0.000	
Madde 36: Kitaplardan öğrendiklerim ne olursa olsun, triyaj yaparken hislerime göre hareket ederim.	0.84	0.000	
Madde 37: Kritik hastalar hakkında altıncı bir hissim vardır.	0.73	0.000	
Ölçek Toplam			0.88

Tablo 4. Triyaj Karar Verme Envanterinin Zamana Göre Değişmezliği

Alt Boyutlar	n	Madde Sayısı	R	p	T	p
Bilişsel Özellikler	130	7	0.64	0.000	1.670	0.074
Deneyim	130	11	0.77	0.000	1.586	0.082
Sezgi	130	7	0.82	0.000	0.934	0.123
Eleştirel Düşünme	130	12	0.71	0.000	1.287	0.095
Ölçek Toplam	130	37	0.82	0.000	1.546	0.083

TARTIŞMA

I. TRIYAJ KARAR VERME ENVANTERİ'NİN GEÇERLİĞİ

Ölçeğin kapsam geçerliği; içerik geçerliğini saptamak için hazırlanan ölçek uzmanlar tarafından incelenmiş ve eleştiriler doğrultusunda gözden geçirilerek yeniden hazırlanmıştır. İçerik geçerliğinde, uzmanların çoğunluğunun aynı fikirde olması bir gösterge olarak kabul edilmektedir (10). Bu çalışmada, Türkçe 'ye çevrilen Triyaj Karar Verme Envanterinin maddelerinin dil ve kültüre uygunluğunu değerlendirmek üzere altı uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanların maddelerin içeriği ve anlatımı konusundaki önerileri de değerlendirilmiş ve bazı maddelerin anlatımları değiştirilmiştir. Kendall W uyumu analizinde (KW=0.124)uzman görüşlerinin uyumlu olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda Türkçe 'ye çevrilen Triyaj Karar Verme Envanterinin anlatımlarının Türk kültürüne uygun olduğu, kapsam geçerliğinin sağlandığı ve ölçülmek istenen alanı temsil ettiği söylenebilir (11).

II. TRIYAJ KARAR VERME ENVANTERİ'NİN YAPI GEÇERLİĞİ

Faktör ve doğrulayıcı faktör analizleri; faktör analizinin temel amaçlarından birisi değişkenler arasında ilişkilerden yararlanarak bazı yeni yapılar ortaya çıkarmaktadır (12). Triyaj Karar Verme Envanterinin özgün formunda 37 madde 4 faktör altında toplanmıştır. Bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda Kaiyser Mayyerolkin katsayısı (KMO=0,908) ve Barlett testi sonucu $\chi^2=306,28$; $p=0,000$ olarak bulunmuştur. Bu değerler örneklem sayısının ve veri yapısının faktör analizi yapılmasına uygun olduğunu göstermektedir. Bilişsel özellikleralt boyutu toplam varyansın %12,2'sini, Deneyim alt boyutu %7,4'ünü, Sezgi alt

boyutu %10,4'ünü ve Eleştirel Düşünme alt boyutu %39,7'sini açıklamıştır. Toplamda açıklanan varyans %89,7'dir. Elde edilen varyans oranı ne kadar yüksek ise ölçeğin faktör yapısı o kadar güçlü olmaktadır. Sağlık bilimlerinde yapılan çalışmalarda %40-60 arasındaki varyans oranları yeterli olarak kabul edilmektedir (13). Bu çalışmada da toplam varyans yeterli düzeyde bulunmuştur. Faktör analizi, faktörü oluşturan maddelerin faktörle ilişkisinin yeterli olup olmadığını değerlendirmektedir. Faktör yüklerinin 0.40 ve üzerinde olması beklenmektedir (14). Doğrulayıcı faktör analizi aynı zamanda, bir kültürde geliştirilmiş bir ölçeğin başka bir kültüre uyarlanmasını yaparken özellikle kullanılabilir bir geçerlik kanıtı bulma yöntemidir (15,16). Triyaj Karar Verme Envanterinin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda maddelerin faktör dağılımlarının yeniden düzenlenen özgün ölçekle uygunluk gösterdiği; Bilişsel Özellikler alt boyutunun faktör yükleri 0,630-0,760; Deneyim alt boyutu faktör yükleri 0,500-0,746, Sezgi alt boyutu faktör yüklerinin 0,568-0,754 ve Eleştirel Düşünme alt boyutunun 0,538-0,837 arasında olduğu belirlenmiştir. Faktör yüklerinin tamamını 0,40'ın üstünde olduğu saptanmıştır. Bu değerler verilerin modelle uyumlu olduğunu, dört faktörlü yapıyı doğruladığını, ölçeğin madde ve alt boyutların ölçekle ilişkili olduğunu, her alt boyuttaki maddelerin kendi faktörünü yeterli olarak tanımladığını göstermiştir (17). Bu sonuçlar Triyaj Karar Verme Envanterinin yapı geçerliliğini destekleyerek, Türk hemşirelerinde kullanılabilir geçerli bir araç olduğunu kanıtlamaktadır (Tablo 1).

III. TRİYAJ KARAR VERME ENVANTERİ'NİN GÜVENİRLİĞİ

Trijaj Karar Verme Envanterinin alt boyutlarının iç tutarlılık analizi; iç tutarlılık gösteren Cronbach alfa katsayısı, maddelerin ölçmek istenen konuyla ilgili olup olmadığını ve maddelerin aynı özelliği ölçüp ölçmediğini göstermektedir. Bir ölçme aracında yeterli sayılabilecek güvenilirlik katsayısı olabildiğince 1'e yakın olmalıdır (7). Triyaj Karar Verme Envanterinin maddelerinin alfa güvenilirlik katsayısı Bilişsel Özellikler alt boyutu için 0,82; Deneyim alt boyutu için 0,80; Sezgi alt boyutu için 0,84 ve Eleştirel Düşünme alt boyutu için ise 0,81 olarak bulunmuştur. Sonuçların Smith ve Cone'un çalışma sonuçlarıyla uyumlu olduğu saptanmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılığının yüksek güvenilirlik düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Trijaj Karar Verme Envanterinin alt boyutlarının madde-toplam puan analizi; güvenilirlik analizi için ölçme aracını oluşturan maddelerin araçla ne derecede ilişkili olduğunu

belirleyen ve madde seçiminde sık kullanılan korelasyon katsayısı hesaplanmaktadır (5). Her madde için elde edilen korelasyon katsayısının yüksek olması, o maddenin ölçülen kuramsal yapıyla bağlantısının da yüksek olduğunu, maddenin ölçmek istenen davranışı ölçmede etkin ve yeterli olduğunu gösterir. Madde seçiminde kabul edilebilir katsayısının 0,20 veya 0,25 değerinden büyük olması önerilmektedir (18).

Bu çalışmada, ölçeğin madde-toplam puan korelasyonlarına bakıldığında, Bilişsel Özellikler alt boyutu için korelasyon katsayılarının (Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu) 0,65-0,77 arasında, Deneyim alt boyutu için 0,66-0,82 arasında, Sezgi alt boyutu için 0,63-0,81 arasında ve Eleştirel Düşünme alt boyutu için ise 0.65-0.84 arasında ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu saptanmıştır ($p<0.001$; Tablo 3). Bu sonuçlara göre Triyaj Karar Verme Envanterinin tüm maddelerinin kendi alt boyutunun toplam puanı ile yeterli korelasyon gösterdiği, alt boyutları madde güvenilirliğinin yüksek olduğu görülmüştür ($p<0.001$, tablo 3.) Madde-toplam puan analizi güvenilirliği kadar, geçerlik göstergesi olarak da kabul edilir ve ölçeğin yapı geçerliğini de yansıtır (19).

Trijaj Karar Verme Envanterinin kendi alt boyutlarının test-tekrar test puan ortalamaları arasındaki uyumluluk durumunun korelasyon analizi ve t testi ile değerlendirilmesi; Test-tekrar test ölçümleri, ölçüm aracının değişmezlik özelliğini değerlendiren ve en sık kullanılan güvenilirlik analizleridir. Sıklıkla Pearson Momentler Çarpımı kile değerlendirilir(20). Bir ölçüm aracının zamana karşı değişmez olduğunu (kararlılık gösterdiğini) belirlemek üzere hesaplanan korelasyon katsayısının 1'e ne kadar yakınsa güvenebilirliğin o kadar yüksek olduğu kabul edilir. Araçlarda test-tekrar test puanları arasındaki korelasyon katsayısının en az 0,70 olması önerilir (21). Bu çalışmada on beş gün arayla tekrarlanan iki uygulamada Triyaj Karar Verme Envanterinin değişmezlik katsayısı Bilişsel Özellikler alt boyutu için 0,64; Deneyim alt boyutu için 0,77; Sezgi alt boyutu için 0.82 ve Eleştirel Düşünme için ise 0.71 ($p=0,00$; Tablo 4) olarak bulunmuştur. Triyaj Karar Verme Envanterinin Türkçe sürümünün yüksek olduğu görülmüştür. Test-tekrar test korelasyonu katsayısı yeterli düzeyde olsa bile iki ölçüm sonuçlarının puan ortalamaları standart sapmalarının incelenmesi önerilir. İki ölçüm sonucunun benzer olması gerekir (22). Bu amaçla on beş gün arayla ölçeğin uygulanmasından elde edilen sonuçlar arasında fark olup olmadığına bağlı grupta t testi ile bakıldığında puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p<0.005$, Tablo 4). Triyaj Karar Verme Envanterinin Türkçe sürümünün güvenilirliğin yüksek olduğu görülmüştür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmamızda ölçek geçerlik ve güvenilirliğine yönelik yapılan istatistiksel değerlendirmeler sonucunda, Alabama’da 2010 yılında Smith ve Cone (4) tarafından geliştirilen Triyaj Karar Verme Envanteri Türk toplumundaki hemşireler için geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

•Trijaj Karar Verme Envanterinin uzman görüşleri ve istatistiksel analizler sonucunda yüksek geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu ve Türkçe formunun Türk toplumunda hemşirelerin Triyaj konusundaki bilgilerini ölçmek amacıyla kullanılabilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir.

•Ölçeğin KMO puanı 0,908’dir, ölçek maddeleri ölçülmek istenen durumu iyi düzeyde ifade etmektedir.

•Ölçeğin iç tutarlılık ve güvenilirliğinin göstergesi olan Cronbach alfa katsayısı 0,88 bulunmuştur.

•Gözlemciler arası uyumun alt gruplarda güçlü, ölçeğin tamamında çok güçlü ilişki gösterdiği belirlenmiştir.

Sonuç olarak Triyaj Karar Verme Envanterinin Türkçe şeklinin de istatistiksel olarak oldukça yüksek geçerlik ve güvenilirlik göstergelerine sahip bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşirelerin triyaj konusundaki bilgilerinin değerlendirilmesinde kolaylıkla uygulanabilecek Türkçe geçerlik ve güvenilirliği yapılan Triyaj Karar Verme Envanterinin daha yaygın olarak kullanılması ve hemşirelerin triyaj hakkındaki bilgi düzeyini değerlendirmek için daha fazla araştırma yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Çalıdağ E. Uzmanlık Tezi; “Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Erişkin Acil Servisinde Triyajda Kıdemli Acil Tıp Doktoru Bulunmasının Hastaların Triyajda Bekleme ve Acil Serviste Geçirdiği Toplam Süre Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi” Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp Anabilim Dalı, Ankara-2007.
2. Akyolcu N. Acil Birimlerde Triyaj. İ.Ü.F.N. Hemşirelik Dergisi 2007;15(58):7-17.

3. Dong SL, Bullard M. Emergency department triage, “Rowe B, Lang E, Brown M et al. (eds): Evidence-Based Emergency Medicine.” pp.58-65, Wiley-Blackwell. Oxford-2009
4. Smith A, Cone KJ. Triage Decision-Making Skills. A Necessity For All Nurses. Journal For Nurses In Staff Development 2010;26(11):14-19.
5. Gözüm S, Aksayan S. Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber II: Psikometrik Özellikler ve Kültürlerarası Karşılaştırma. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2003;5(1):3-14.
6. Şencan H. Sosyal Ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik Ve Geçerlilik.1.Baskı, s.107-113, 166-169, 381-390, Seçkin Yayınevi. Ankara - 2005.
7. Ercan İ, Kan İ. Ölçeklerde Güvenilirlik Ve Geçerlik. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2004; 30 (3): 211-216.
8. Cone KJ. The Development And Testing Of An Instrument To Measure Decision Making In Emergency Department Triage Nurses. Unpublished Doctoral Dissertation. Saint Louis University, Missouri-2000.
9. Smith A. Assessing Confidence İn Triage Decision Making. Evaluation Of An Inventory In A Sample Of Navyand Çivili An Nurses. Journal For Nurses In Staff Development 2012; 28(3): 132-36.
10. Erefe İ. Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri.1. Basım, Odak Ofset. İstanbul-2002.ss: 169-188.
11. Aksayan S, Bahar Z, Bayık A. Hemşirelikte Araştırma İlke, Süreç ve Yöntemleri.1. Basım, Odak Ofset, İstanbul - 2002. ss: 114-210.
12. Akgül A, Çevik O. İstatistiksel Analiz Teknikleri: SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları. Emek Ofset. Ankara - 2003. ss: 5-9.
13. Ergin DY. Ölçeklerde Geçerlik ve Güvenilirlik. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 1995; 4: 125-148.
14. Öner N. Güvenirliği Ve/Veya Geçerliği Sınanmış Psikolojik Testler. Türk Psikoloji Dergisi Özel Sayı, Psikolojik Testler 1994;6(33):9-18.
15. Sümbüloğlu V, Sümbüloğlu K. Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri.4. Baskı, Hatipoğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti. Ankara - 2002.ss: 9-12.
16. Harrington D. Confirmatory Factor Analysis. Oxford University Press. New York-2009.pp: 21-99.

17. Baykul Y. Eğitimde Ve Psikolojide Ölçme, Klasik Test Teorisi Ve Uygulaması. ÖSYM Yayınları. Ankara- 2000.ss:141-233.
18. Büyüköztürk Ş. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 6. Basım. Pegem Yayıncılık. 2006.ss: 167-169.
19. Peykerli G. Ölümcül Hastalıklara Psikolojik Yaklaşım. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi2003;25(4):62-65.
20. Atılgan, H. Eğitimde Ölçme Ve Değerlendirme. Anı Yayıncılık. Ankara - 2006.ss: 88-138.
21. Özdamar K. Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi. Genişletilmiş 5. Baskı. Kaan Kitabevi. Eskişehir - 2004.ss: 661-673.
22. Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. 10. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Ankara - 2000.ss: 136-153.